

Wat je moet weten als creatieve mbo'er:
een handig boekje over intellectueel eigendom,
voor studenten en docenten in het mbo.

de maker en zijn werk

Inhoud

Voorwoord	7
Auteurswet	8
Het portret	9
'In opdracht gemaakt' of 'Niet in opdracht gemaakt'	9
Belangenafweging	10
De AVG	11
Als jij de maker bent van een beeld	12
Onherkenbaar maken van personen	12
Na overlijden maker of geportretteerde(n)	13
Gezamenlijk werk	14
Een idee	15
Je concreet uitgewerkte idee 'beschermen'	16
Vaste camera's en het filmen en fotograferen binnen school	16
Aan het werk op de openbare weg	19
Nieuwsfeiten	19
Persexceptie	20
Uitzonderingen voor justitie	20
Eigen gebruik	21
Het maken van een thuiskopie	21
Thuiskopie uit illegale bronnen	22
Bijdrage voor de maker (thuiskopie)	22
Werkgever, werknemer en stagiair	23
Aansturing door anderen	23
Persoonlijkheidsrecht (artikel 25 Aw)	24
Volgrecht	24
Onrechtmatig gebruik op weblog: voorbeeld van een uitspraak	25
Je eigen blog en het citeren	26
Copyright notice	27
Plagiaat (inbreuk)	27
Parodie, karikatuur en pastiche	28
Gebruik in het onderwijs	30
Werken bestemd voor gehandicapten	31
Licentie	32
Sociale media	33
Software	34
Bijzondere bepalingen filmwerken	36
Films downloaden	37
Wet op de naburige rechten	38
Vrijheid van panorama	42
User-generated content (UGC)	43
Een merk (merkenrecht)	46
i-DEPOT	50
Octrooirecht	51
Modellenrecht	55
Time for Prints	57
Test je kennis (vragen en opdrachten)	60
Informatie van de overheid	84
Gebruikte afkortingen	85
Colofon	86

auteursrecht

Het 'auteursrecht', de 'maker' en het 'werk': begrippen uit de Auteurswet die je moet kennen en begrijpen. De maker is in feite de geestelijk schepper van het werk, en het werk is datgene wat door hem is gecreëerd. Auteursrecht is het exclusieve recht van de maker van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst om dit openbaar te maken of te verveelvoudigen. De maker (of diens rechtsopvolger) is altijd de rechthebbende. De vraag is echter wie als maker moet worden aangemerkt.

Overal waar 'hij' of 'zij' wordt geschreven bedoelen we alle mensen.

Auteursrechtelijke verklaring en gebruiksvoorwaarden:

Dit werk is samengesteld op basis van de Auteurswet, de Wet op de naburige rechten, het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Strafrecht, de Grondwet en beschikbare uitspraken en publicaties. Ondanks de zorgvuldigheid bij de samenstelling kunnen aan dit werk en de teksten geen rechten worden ontleend. - Dit werk valt NIET onder de onderwijs- of onderwijs-exceptie, zoals vermeld in de Auteurswet. Dit betekent dat het maken van kopieën voor onderwijsdoeleinden zonder expliciete toestemming niet is toegestaan. Voor het aanvragen van toestemming of meer informatie over gebruik, kunt u contact opnemen met de auteur via: e-mail: m.hoeijmans@icloud.com - De informatie in dit werk mag niet voor andere doeleinden worden gebruikt zonder uitdrukkelijke, schriftelijke toestemming van de auteur(s). Het is niet toegestaan om de teksten te kopiëren, te verspreiden, te bewerken of op enige andere wijze openbaar te maken en/of te verveelvoudigen, behoudens de wettelijke uitzonderingen. Waar teksten van derden zijn gebruikt, is dit aangegeven, en blijven de auteursrechten eigendom van de licentiegever. De gebruiker is verantwoordelijk voor het naleven van deze rechten. - Wij kunnen niet voorkomen dat dit document fouten bevat en geven daarom geen garanties met betrekking tot de kwaliteit en inhoud van dit werk. Wij aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade die voortvloeit uit of verband houdt met de inhoud van dit werk, inclusief, maar niet beperkt tot, directe of indirecte schade.

Voorwoord

In creatieve mbo-opleidingen is het gebruikelijk dat studenten opdrachten uitvoeren, vaak in samenwerking met externe partners (bedrijven of organisaties). Hierbij kunnen studenten gebruikmaken van materialen waarop auteursrecht rust, zoals teksten, afbeeldingen, video's, muziek en andere creatieve werken. Dergelijk materiaal mag doorgaans alleen worden ingezet voor de opdracht binnen de opleiding. Het is van groot belang dat studenten zich bewust zijn dat elk ander gebruik niet is toegestaan. Overtreding van deze regels kan niet alleen juridische consequenties hebben, maar ook de relatie tussen de school en samenwerkingspartners schaden. Studenten kunnen zelfs aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schadeclaims die hieruit voortvloeien.

Auteursrecht geldt niet alleen voor het materiaal dat door de opleiding wordt verstrekt, maar ook voor alles wat van internet of andere bronnen wordt gehaald. Daarom is het essentieel om altijd respect te hebben voor de rechten van anderen, zowel binnen als buiten de leeromgeving. Wanneer studenten het werk van anderen gebruiken, moeten ze ervoor zorgen dat ze de juiste toestemming hebben of dat het gebruik is toegestaan zonder die toestemming. Dit voorkomt mogelijke problemen, zoals schadeclaims en juridische complicaties.

Of een beschermd werk commercieel wordt gebruikt of niet, maakt geen verschil. Het gaat erom hoe het werk wordt gebruikt: openbaar maken (bijvoorbeeld door het online te delen) en kopiëren zijn rechten die exclusief bij de maker liggen. Als een student bijvoorbeeld een deel van een werk van iemand anders op zijn of haar eigen online portfolio plaatst, kan dit een inbreuk zijn op het auteursrecht, met het risico op een schadeclaim, zelfs als de student er geen geld mee verdient. Het werk wordt namelijk voor anderen toegankelijk gemaakt.

Hebben studenten toestemming van de maker, dan mogen zij het werk gebruiken volgens de gemaakte afspraken. Vergeet daarbij niet de bron te vermelden en te controleren of het werk rechtmatig openbaar is gemaakt (dus met toestemming van de maker). Het is verstandig om afspraken over het gebruik van creatief werk altijd schriftelijk vast te leggen, om misverstanden en problemen te voorkomen.

Dit boekje is bedoeld om studenten en docenten in het mbo te helpen de regels rondom intellectueel eigendom beter te begrijpen en op een correcte manier toe te passen in hun werk.

Auteurswet

Maker

Als jij de maker van een origineel werk bent, is het natuurlijk niet goed dat een ander dat van je 'jat' of zonder toestemming publiceert. Om het werk (en de maker) te beschermen is de Auteurswet in het leven geroepen. Het auteursrecht ontstaat vanzelf. Het gaat om een uitsluitend recht. Dat wil zeggen dat de maker (of diens rechtverkrijgenden) kan toestaan of verbieden het werk openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Auteursrecht

Uitsluitend recht

In artikel 1 van de Auteurswet staat:

Het auteursrecht is het uitsluitend recht van den maker van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, of van diens rechtverkrijgenden, om dit openbaar te maken en te verveelvoudigen, behoudens de beperkingen, bij de wet gesteld.

Eigen oorspronkelijk karakter

Persoonlijk stempel

Het criterium voor bescherming van een werk wordt omschreven als 'eigen oorspronkelijk karakter' en 'persoonlijk stempel van de maker'. Als een werk daaraan voldoet, gaat de bescherming in op het moment dat het werk tot stand komt. Dus als jij op school een tekening maakt, is de tekening automatisch beschermd en heb jij het auteursrecht. Het is niet nodig dat je het werk (de tekening) registreert of deponeert, maar het helpt je wel als je kunt aantonen dat je de maker bent. Dit boekje is om je te helpen de Auteurswet te (gaan) begrijpen.

Registreren

Deponeren

Portretrecht

Portretrecht

De wet maakt onderscheid tussen dieren en mensen als het gaat om portretrecht. Mensen hebben portretrecht, dieren niet. Als je een foto maakt van bijvoorbeeld een hond, heb je van de eigenaar van de hond geen toestemming nodig om de foto van de hond te publiceren. Als de eigenaar ook op de foto staat, heb je zijn toestemming wel nodig. In de wetgeving staat bij het portretrecht beschreven welke rechten en plichten dat met zich meebrengt.

Toestemming

Ieder portret

opnieuw beoordelen

Het portretrecht is complex. Binnen de regels wordt een aantal vormen anders benaderd. Het portret kan gemaakt zijn in opdracht van de geportretteerde of het portret kan zonder opdracht zijn gemaakt. Een voorbeeld van dat laatste kan ook weer een nieuwsfeit zijn of juist een sfeerbeeld van een winkelstraat waar mensen aanwezig zijn. Ieder portret moet opnieuw worden beoordeeld om te weten wat mag en niet mag. Bij de beoordeling wordt ook gekeken naar de context waarbinnen het portret is gemaakt. Straks een aantal voorbeelden op een rijtje, maar niet voordat je weet wat een portret is.

Nieuwsfeit

Sfeerbeeld

Portret

Context

Het portret

Een portret is een afbeelding van een persoon. De persoon is herkenbaar. Herkenbaarheid kan er ook zijn zonder dat het gelaat (gezicht) in beeld is. De persoon kan herkenbaar zijn aan zijn vorm, manier van lopen, manier van spreken enzovoorts. De persoon hoeft niet voor iedereen herkenbaar te zijn; voldoende is dat de geportretteerde herkend kan worden door iemand die de geportretteerde kent. Het kan gaan om een foto, schilderij, tekening, karikatuur, silhouet, film. Het beeld kan statisch zijn of bewegen en is altijd waarneembaar met de zintuigen (horen, zien, voelen, proeven, ruiken). Ook belangrijk is de context waarin een beeltenis van een persoon aanwezig is. De context kan van invloed zijn op de herkenbaarheid, zeker als context en persoon haast onafscheidelijk zijn.

Als personen in een grote groep samenzijn en de personen zien eruit als stipjes, spreken we niet meer van een portret. Denk bij dit laatste aan een sporttribune met mensen die niet herkenbaar zijn.

‘In opdracht gemaakt’ of ‘Niet in opdracht gemaakt’

De Auteurswet maakt verschil tussen portretten die in opdracht zijn gemaakt en portretten waarbij dat niet zo is. Als portretten in opdracht zijn gemaakt, zegt het portretrecht dat de persoon op het portret vrij kopieën (=verveelvoudigen) mag maken van het ‘werk’ (het portret wordt in de Auteurswet ‘het werk’ genoemd). De fotograaf of kunstenaar die het werk heeft gemaakt, wordt in de Auteurswet als ‘maker’ aangeduid en is in beginsel de auteursrechthebbende. De maker heeft exploitatierechten en heeft het recht om het werk openbaar te maken en te verveelvoudigen, behoudens de beperkingen, bij de wet gesteld.

Stel dat een fotograaf de opdracht heeft gekregen om een trouwreportage te maken. Hij is trots op het resultaat en wil daarom een aantal trouwfoto's in zijn etalage hangen. Hij maakt ze dan volgens de wet ‘openbaar’ en dient rekening te houden met de beperkingen die in de wet zijn beschreven. Om te mogen etaleren moet hij toestemming hebben van de geportretteerde(n). Je kunt hierover lezen in de artikelen 19, 20 en 21 van de Auteurswet.

Als er meerdere personen op het portret staan, is het nodig dat alle geportretteerden toestemming verlenen voor publicatie. Dus als je het werk openbaar wilt

Herkenbaarheid

*Zintuiglijk
waarneembaar*

*Context
Herkenbaarheid
Groepen*

Sporttribune

Vrij kopieën maken

Verveelvoudigen

Publiceren

*Openbaar maken
Exploitatierecht*

Trouwreportage

*Etaleren
Openbaar maken*

Art. 19, 20, 21 Aw

*Meerdere personen
Publicatie*

Overlijden
Erfgenamen
10 jaar

maken of wilt verveelvoudigen (zoals kopiëren of drukken), moet je volgens de wet toestemming vragen aan alle personen die zijn afgebeeld. Het recht van de geportretteerde(n) gaat bij het overlijden over op de erfgenamen. De erfgenamen hebben dan nog tien jaar dezelfde rechten (en dezelfde plichten), ook ten aanzien van de medegeportretteerde(n).

Niet In opdracht

Als een reportage niet in opdracht is gemaakt, mag de fotograaf in beginsel zijn werk vrij openbaar maken, tenzij de geportretteerde een redelijk belang heeft om zich tegen het openbaar maken te verzetten. Dat zijn vaak moeilijke kwesties en of er een redelijk belang is, wordt uiteindelijk door de rechter bepaald. De rechter houdt bij zijn beslissing onder andere rekening met het privacybelang, commercieel belang, maatschappelijk belang en de vrijheid van meningsuiting. Zo is bijvoorbeeld regelmatig geoordeeld dat ‘bekende Nederlanders’ nu eenmaal meer te dulden hebben dan onbekende mensen. (Lees ook de artikelen AVG.)

Belangenafweging
door rechter

Bekende Nederlander

Belangenafweging

Commercieel belang
Privacy belang
Maatschappelijk
belang

Er wordt bij portretten zonder opdracht een belangenafweging gemaakt. Dat de geportretteerde publicatie niet prettig vindt, is daarbij niet voldoende. Er wordt gekeken naar onder andere commercieel belang, privacybelang en maatschappelijk belang. Bij een bekende Nederlander is het privacybelang anders dan bij de gemiddelde burger. Dat geldt ook voor een persoon met een publieke taak, zoals een brandweerman of politieagent, die op straat aan het werk is.

Politie en brandweer

Close-up

Als er een close-up wordt gemaakt van het gezicht, is publicatie zonder toestemming niet toegestaan. Dat geldt ook bij het fotograferen van mensen met een publieke taak die aan het werk zijn. Stel dat er een naaktstrand is vastgelegd met mensen in beeld, dan zal de rechter vrijwel altijd het privacybelang laten gelden.

Publieke taak

Professioneel sporter

Een professionele sporter heeft met het oog op merchandising (het commercieel exploiteren van zijn populariteit) een commercieel belang.

Maatschappelijk
belang

Naast het privacybelang en het commercieel belang is het maatschappelijk belang iets wat je als student ook zult moeten afwegen. Een bericht met een foto waarop een persoon is afgebeeld kan een maatschappelijk belang dienen. Dan wordt gekeken of het essentieel is dat het portret bij het bericht wordt afgebeeld en of de inbreuk op het portretrecht niet anders kan (zwart balkje verdachte, doezelen (blurren) of op andere wijze onherkenbaar maken). Redelijk belang, maatschappelijk belang en privacybelang moeten ook bij nieuwsberichten steeds weer tegen elkaar worden afgewogen.

Onherkenbaar maken

De AVG

Per 25 mei 2018 is de Wet bescherming persoonsgegevens vervangen door de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). De AVG zorgt voor uniforme richtlijnen binnen de Europese Unie (EU) ten aanzien van de privacy. Ik spreek bewust niet van een privacywet omdat het feitelijk geen wet is. De Engelse naam voor de AVG is General Data Protection Regulation. De regeling gaat over het beschermen van persoonsgegevens. Een persoonsgegeven is alle informatie over een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon. Het kan direct over iemand gaan of het is informatie die naar de persoon te herleiden is. Herleiden is bijvoorbeeld dat je een geboortedatum koppelt aan een adres. Het gaat om identiteit: hoe je heet, wie je bent, waar je woont, kenmerken, karakter enzovoorts. Een foto of film kun je als persoonsgegeven aanmerken als de persoon in kwestie identificeerbaar is. In mijn uitleg over wat een portret is, gaf ik al aan dat het om een portret gaat als iemand de persoon herkent (kan identificeren). Nu zegt de AVG daar ook iets over. Op de website van de overheid staat:

“... Behalve dat de gegevens iets moeten vertellen over een persoon, moet het gaan om een geïdentificeerde of identificeerbare persoon. Personen zijn identificeerbaar als zij zonder al te veel moeite geïdentificeerd kunnen worden. Hierbij speelt vooral de vraag of de identiteit van de persoon zonder onevenredige inspanning vastgesteld kan worden. ...”

Bij de afweging maakt het dus niet uit hoe de persoon in beeld staat, maar de mate waarin de geportretteerde herkend wordt. Voordat je opnames in een openbaar toegankelijke terrein maakt en wilt publiceren, is het goed je af te vragen hoe het zit met het privacybelang van de geportretteerde(n). Zeker bij een publicatie zonder expliciete toestemming van degenen die herkenbaar in beeld zijn.

Bij het maken van portretten in opdracht verandert er niet veel. Het gaat dan meestal om een artistieke uiting. Met de komst van de AVG is het wel opletten geblazen als het gaat om het bewaren van je opname(s). Net als persoonsgegevens van anderen moet dat veilig gebeuren.

Persoonsgegevens

Privacy

*General Data
Protection Regulation*

Europese Unie

Identificeerbaar

Publiceren

*Artistieke uiting
Opslaan gegevens*